

Eğitim ile Bencillik Arasındaki İlişki: Dumlupınar Üniversitesi Örneği

Ali ŞEN

Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü,
ali.sen@dpu.edu.tr

Öz

Literatürde iktisat ve işletme öğrencilerinin diğer disiplinlerin öğrencilerinden daha bencil oldukları sonucuna ulaşan çalışmalar yer almaktadır. Özellikle küresel finansal kriz, ekonomi eğitiminin etik değerler üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu hakkında ciddi endişelere yol açmıştır. Bu çalışmanın amacı, anket yardımıyla ekonomi eğitimi alan öğrencilerin daha bencil olup olmadıklarını diğer disiplinlerin öğrencileri ile karşılaştırarak analiz etmektir. Anket, Kütahya Dumlupınar Üniversitesinin iktisat, işletme, uygulamalı bilimler, sosyoloji ve ilahiyat gibi beş farklı bölümündeki 435 öğrenciye uygulanmıştır. Bu çalışma, bencillik konusunda disiplinler arasında anlamlı farklılıkların olduğunu göstermiştir. Özellikle, ekonomi çalışmak, öğrencileri diğer disiplinlere nazaran daha bencil yapabilmektedir. Diğer taraftan, dini ve ahlaki değerlere odaklı ilahiyat öğrencileri ise diğerlerine göre çok daha fazla insafli olma eğilimi taşıyabilmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Bencillik, Etkinlik, Adalet, Anket Çalışması.

The Relationship between Education and Selfishness: The Case of Dumlupınar University

Abstract

The global crisis has raised serious concerns about that education system devoid of religious and moral values, especially economics and management studying, has negative effects on social, political and economics life. Some papers have founded that students of economics and business management are more rational, in other words, more selfish than students of other disciplines. This paper claims that students of theology are less selfish, in other words, more fairness and cooperativeness than students of other departments. To this end, the paper examines relationship between selfishness and education in the Faculty of Economics, Theology and Arts and Sciences by a questionnaire survey. This paper shows that there is significantly differences among disciplinaries on selfishness. Especially, studying economics might make students more selfish than other disciplinaries. On the other hand, theology students focusing religious and ethical values might tend to be much more fair than the others.

Keywords: Education, Selfishness, Efficiency, Fairness, Questionnaire Survey.

Giriş

Öğrencilerin geleceklelerini şekillendirmede, hayatlarına yön tayin etmede eğitim en etkili amillerden birisidir. Bu nedenle, alınan eğitimin süresi, niteliği, içeriği gibi konular hayati öneme sahiptir. Özellikle beşeri sermayenin oluşumunda eğitim en temel belirleyicidir.

Evensel eğitim sistemi, daha ziyade ferdiyetçi, çıkarıcı, maddiyatçı temeller üzerine inşa edilmiştir. İlk ve ortaöğretimden başlayıp yükseköğretimde de devam eden “ben” merkezli bu süreç daha çıkarıcı bir toplumsal yapının inşasına yol açmıştır.

Özellikle ekonomi eğitiminin odağında, “homoeconomicus” olarak adlandırılan rasyonel, çıkarıcı, maksimizasyon peşinde koşan bir insan modeli yer alır. Bu insan modeli, adil, vicdanlı, insafı, diğerkam davranma güdülerine sahip değildir. Çoğu insan, bu yüzden iktisatçıların aldıkları eğitim nedeniyle daha bencil ve açgözlü olduklarını düşünür. Bu konuda literatürde çok sayıda çalışma yer almaktadır. Bu çalışmaların büyük bölümünde iktisat eğitimi alanlarla almayanlar arasında anlamlı farklılıkların olduğu gözlenmiştir.

Bu çalışmanın amacı, farklı disiplinlerden (iktisat, işletme, bankacılık ve sigortacılık, sosyoloji ve ilahiyat) öğrencilerin aldıkları eğitimin kar maksimizasyonu ve piyasa mekanizmasına bakış açılarını etkileyip etkilemediğini analiz etmektir. Bir başka deyişle bu çalışmada farklı referanslara sahip disiplinlerin etkinlik ile adalet arasında nasıl bir tercih yapacakları sorgulanacaktır. Elde edilen bulgular, mevcut eğitim sisteminin etik değerlerle karı maksimize etme arasında bir dengenin kurulması konusundaki eksikliğini ortaya çıkaracaktır.

İlgili Literatür

Literatürde eğitimle bencillik arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar genellikle ekonomi eğitimi alanlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Ekonomi eğitimi alan öğrencilerin diğer disiplinlere nazaran daha çıkarıcı oldukları ile ilgili çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Mevcut çalışmaları kullandıkları yöntem itibarıyla üç grupta toplamak mümkündür:

- i) Saha deneyleri (field experiment): Gerçek yaşam içinde yapılan laboratuvar deneylerinden daha doğal ve gerçekçi bilimsel çalışmalardır.
- ii) Laboratuvar deneyleri (laboratory experiment): Free riding game, ultimatum bargaining game, prisoners' dilemma experiment, public good experiment, dictator game, solidarity game olarak isimlendirilen deneyleri içeren çalışmalardan oluşur.
- iii) Anket çalışmaları.

Marwell ve Ames (1981)'e ait olan öncü çalışma, "free riding" (bedel ödemededen faydalanma) deneyine göre iktisatçıların diğer disiplinlere nazaran kamu fonlarına daha az bağışta buldukları sonucuna ulaşmıştır.

Jones, Thomas, Agie ve Ehreth (1990)'a göre, ekonomi eğitimi bencil davranma eğilimine neden olur. Çünkü etik sembollerden uzak bir dile sahiptir. Hayatın akışını açıklarken basitleştirilmiş bir varsayım seti kullanır. İnsanları, rasyonel (ekonomik) bir dünya görüşünü kabüle zorlar.

Kahneman, Knetsch ve Thaler, (1986), insanların adil davranma tercihlerini de dikkate alarak kar güdüsü ile hareket eden firma modelini zenginleştirmenin faydalı olup olmayacağını analiz etmişlerdir. Standart iktisat teorisinin ihmal ettiği davranışsal faktörlerin dahil edilmesinin modeli zenginleştireceği yargısına ulaşmışlardır.

Carter ve Irons (1991), "ultimatum bargaining game" (nihai pazarlık teklifi oyunu) deneyi ile iktisat öğrencileri ile diğer disiplin öğrencilerinin tepkilerini mukayese etmişlerdir. Söz konusu deneyde belli bir miktar paranın paylaşımında iktisat öğrencilerinin daha az para önerdikleri gözlenmiştir.

Frank, Gilovich ve Regan (1993), ekonomi eğitiminde kullanılan çıkarıcı modelin insan davranışlarını etkileyip etkilemediğini incelemişlerdir. İlk, bir anket yardımıyla ekonomi profesörleri tarafından gönüllü aktivitelere harcanan zamanı ve parayı araştırmışlar; ikinci olarak da öğrencileri mahkûmlar açmazı deneyi yardımıyla dürüstlük testine tabi tutmuşlardır. Sonuç olarak ekonomi eğitimi alanların diğer disiplinlere nazaran daha çıkarıcı oldukları bulunmuştur.

Frey, Pommerehne ve Gygi (1993, s.279), öğrencilere adalet hakkında bir anket uygulamışlardır. Ekonomi eğitiminin öğrencilerin piyasa mekanizmasına bakış açılarını olumlu etkilediğini doğrulayan sonuçlara ulaşmışlardır.

Frank, Gilovich ve Regan (1996), farklı disiplinlerden kolej profesörlerine yaptıkları yardımlarla ilgili bir anket uygulamışlardır. Ekonomi profesörlerinin en az cömertler arasında olduğunu bulmuşlardır. Mahkûmlar açmazı oyununda ise ekonomistleri daha az gönüllü olarak yardım faaliyetlerine katıldıklarını gözlemişlerdir.

Yezer, Goldfarb ve Popen (1996), bir saha deneyi (lost letter) ile dürüstlük ölçütü olarak kayıp zarfın geri dönüş oranını kullandılar. İçinde para olan ve üzerinde isim ve adres yazılı zarflar ekonomi ve diğer departmaların dersliklerine bırakıldı. Çalışmanın ekonomi öğrencilerinin diğer öğrencilerden daha fazla mektubu geri getirmesi sonucuna ulaşması literatürdeki iddialarla örtüşmemektedir.

Sequino, Stevens ve Lutz (1996), öğrencilerin bir bedel ödemededen (free rider) kamusal mallardan faydalanma konusundaki eğilimlerini araştırdılar.

Çalışma, bencil davranma eğilimini cinsiyetin etkileyebileceği sonucuna varmıştır.

Cox (1998, s.74), bir anket yardımıyla yaşın, cinsiyetin ve eğitimin gönüllü faaliyetlere katılma üzerindeki etkisini analiz etmiştir. İktisat ve işletme eğitimi alan öğrencilerin bazı durumlarda eğitim ve hemşirelik öğrencilerinden daha az dayanışma eğilimine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Stanley ve Tran (1998)'in ultimatum oyunu ise ortadoks iktisadi adam konsepti ile çelişen sonuçlar üretmiştir. Çalışmada, insanların, adil olma ile çıkarıcı olma eğilimleri sorgulanmıştır. Sonuçlar, ekonomi eğitimi alan öğrencilerin diğerlerinden daha açgözlü olduklarını doğrulamaktadır.

Selten ve Ockenfels (1998), soldarity game adını verdikleri, üç kişinin yer aldığı ve her bir oyuncunun 10 mark kazanma olasılığının 2/3 olduğu bir deneyi 120 kişi üzerinde test etmişlerdir. Deneyin amacı, kazanan tarafın kaybeden taraf/taflara ne kadar vermeye istekli olduğunu ölçmektir. Ekonomistlerin olmayanlara göre daha fazla açgözlü olabilecekleri saptanmıştır.

Laband ve Beil (1999)'ın bulgularına göre, profesyonel iktisatçılar, profesyonel siyaset adamlarına ve sosyologlara nazaran daha yardımseverdir. Bu çalışmada, katılımcıların üye oldukları derneklere gelirlerine göre yaptıkları aidat ödemesi dikkate alınmıştır.

Frank ve Shultze (2000), iktisat öğrencilerinin diğerlerinden daha çok suitimal etme eğiliminde oldukları sonucuna vardı. Çalışmaya göre ekonomi eğitimi alanların bu tür davranmalarının gerisinde yatan neden ise karşılarındakilerin de öyle davranacağını beklemeleridir.

Haucap ve Just (2003), bir anket çalışmasına dayalı olarak fiyat mekanizmasının adil olup olmadığını araştırmışlardır. Anket sonuçları, iktisat öğrencilerinin, aşırı bir talep söz konusu olduğunda fiyatları arttırmayı adil bir strateji olarak değerlendirdiklerini göstermiştir.

Frey ve Meirer (2005), Zürih üniversitesi öğrencilerinin Üniversitenin iki sosyal fonuna yaptıkları bağışı konu alan bir çalışma yaptılar. Diğer disiplinlerdeki öğrencilere göre, bağış yapmada iktisatçıların daha az istekli olduklarını tespit ettiler.

Faravelli (2007), eğitimin adalet algısına etkisini analiz etmiştir. İktisat ve sosyoloji bölümlerinde öğrenim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerine uygulanan bir anket yardımıyla adalet ile etkinlik arasındaki trade-offu eğitimin nasıl etkilediği incelenmiştir. İktisat eğitimi alanlar, adalete nazaran etkinliğe daha fazla önem vermişlerdir.

Benz ve Meirer (2008), gerçek hayata dair bir saha deneyi gerçekleştirmişlerdir. Laboratuvar deneylerinin hayatın gerçekleri ile tam olarak uyumadığına dikkat çekmişlerdir. Bu çalışma, bireylerin bağış

yapma konusunda nasıl bir tutum sergilediklerine ilişkin laboratuvar deneyi bulguları ile alan bulgularını mukayese etmiştir. Laboratuvar ortamında elde edilen bulgular saha deneylerine göre, insanların daha çok yardıma eğilimli olduklarını göstermiştir.

Allgood, Bosshardt ve Watts (2010), siyasi bir partiye üye olma; oy kullanma; kampanya ve partiye bağış; ücretsiz gönüllü katkıda bulunma hakkında sorulardan oluşan bir anket yardımıyla, ekonomi eğitimi ile yurttaşlık bilinci arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ekonomi ve işletme eğitimi ile yurttaşlık bilinci (özellikle partiye üye olma, bağışta bulunma ve gönüllülük) arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Bauman ve Rose (2011), Washington Üniversitesi öğrencilerinin sosyal programlara yaptıkları bağışlarla ilgili verileri kullanarak ekonomi eğitilmiş öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha az cömert davrandıkları iddiasını araştırdılar. İktisatçıların diğerlerinden daha az cömert oldukları sonucuna varmışlardır.

Wang, Malhotra ve Murnighan (2011), iktisat eğitiminin açgözlülük üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Buna göre, iktisatçıların belli miktar paranın paylaşımında daha cimri davrandıkları; açgözlülüğe ve kendi açgözlü davranışlarına iktisat eğitimi alanların daha pozitif baktıkları ve açgözlü olmanın getirilerinin, ahlaki kabul edilebilirliğini de arttırdığını gözlemlemişlerdir.

Hole (2013), iktisat eğitimi alanların adaletle ilgili olarak üç bakımdan diğerlerinden farklı olup olmadığını araştırmıştır. Bunlar, adalet mülahasasına atfedilen önem, adalet ideallerinin yaygınlığı ve adil olma noktasında nasıl tepki verildiğidir. Diktatörlük oyunu ile mühendislik ve ekonomi öğrencileri karşılaştırılmış; ekonomi öğrencilerinin daha çıkarıcı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Lopez, Graça ve Correia (2015), Portekiz’de ekonomi eğitiminin değer, inanç ve davranışlar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. İktisat eğitimi alan öğrencilerin daha fazla piyasa eğilimli olduklarını gözlemişlerdir.

Anket Çalışması ve Sonuçları

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin aldıkları eğitimin adil olmak ile etkin davranmak arasındaki tercihlerini nasıl etkilediğini incelemektir. Etkinlik, daha verimli bireyin daha fazla kaynağı elinde tutmasıdır. Etkinlik, sektördeki mevcut teknoloji ile firmanın ne kadar iyi bir performansla sahip olduğunu gösterir. Adalet ise toplam çıktıyı maksimize etmese bile, adil bir bölüşüm tesis edebilir. Etkin olmak ile adil olmak arasında bir trade-off olduğu muhakkaktır. Bu, dağıtım problemi olarak tanımlanır.

Bu çalışma, Rubinstein (2006) tarafından hazırlanan ve eğitimin bireylerin, etkinlik ile adalet arasındaki tercihlerine etkisini sorgulayan bir ankete dayalı gerçekleştirilmiştir. Rubinstein (2006)’dan ilhamla Cipriani, Lubian ve

Zago (2009) da bir çalışma yapmışlardır. Rubinstein (2006), ekonomideki durgunluk yüzünden karlılığı azalan bir işletmedeki bir yöneticinin işçilerin işten çıkarılması ile işletmenin karlılığı arasında nasıl bir tercihte bulunacağını sorgulamaktadır. Tek bir sorudan oluşan bu anketle yöneticinin etkinliği mi (kar maksimizasyonu) yoksa işçi çıkarmamayı mı (adil olmayı) seçeceği araştırılmaktadır. Anket, Telaviv Üniversitesinde felsefe, matematik, hukuk ve iktisat öğrenimi gören lisans ve lisansüstü öğrencilerine; Kudüs Hebrew Üniversitesindeki ekonomi lisans öğrencilerine; Harvard Üniversitesindeki ve MIT'teki lisansüstü öğrencilerine ve İsrail'de günlük yayın yapan "Globes" adlı ekonomi dergisi okurlarına uygulanmıştır. Rubinstein (2006), grupların tercihleri arasında önemli farklılıklar gözlemlemiş; iktisat öğrencilerinin işçilerin refahından ziyade kar maksimizasyonuna odaklandıklarını tespit etmiştir.

Cipriani, Lubian ve Zago (2009), ekonomi eğitiminin, piyasa mekanizmasının etkinliği ile adalet algısı üzerindeki etkisini, bir başka deyişle kar maksimizasyonu ile toplumsal mülahazalar arasındaki çatışmaya etkisini incelemişlerdir. Verona Üniversitesinde ekonomi, hukuk, matematik, yabancı diller ve turizm bölümü öğrencilerine Rubinstein (2006)'nın ve Kahneman, Knetsch ve Thaler (1986)'nın kullandığı anket soruları yöneltilmiştir. Ekonomi öğrencileri ile diğer disiplin öğrencilerinin tercihleri arasında anlamlı farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir.

Bizim çalışmamız, Rubinstein (2006)'den aynen alınan anket sorusu ile öğrencilerden bir şirketin başkan yardımcısı olduklarında, işgücünün yarısını çıkarıp karı maksimize etmek ile daha az işçi çıkararak daha az kar etmek seçenekleri arasında tercihte bulunmaları istenmiştir. Söz konusu durumda yönetici, bir taraftan işten atılanların içine düşecekleri zor durumu vicdani olarak muhakeme etmek, diğer taraftan da şirketin karını maksimize etme sorumluluğunun bilincinde hareket etmek zorundadır. Yönetici, kararını verirken sadece şirketin çıkarını düşünerek bencilce mi davranacaktır, yoksa işten atılan işçileri ve bakmakla yükümlü oldukları ailelerini de düşünerek toplumsal ve ahlaki mülahazalarla mı hareket edecektir? Tablo 1'de bu soru ve cevap seçenekleri yer almaktadır.

Tablo.1 Etkinlik ve Adaletin Ölçümü
X şirketinde başkan yardımcısıdır. Şirket toplam 196 işçi çalıştırmaktadır. Şirket halen kar etmeye devam etse de ekonomideki durgunluk nedeniyle karlarında önemli bir düşme meydana gelmiştir. Yönetim kurulu işçi çıkarılmasına karar vermiş; ne kadar işçi çıkarılacağı ise size bırakılmıştır. Finans departmanı, aşağıdaki gibi ne kadar işçi atılırsa ne kadar yıllık kar edilir senaryosunu size sunmuştur. Siz hangi kararı verirsiniz?

Seçenekler	☐ Tüm işçiler işten atılırsa 8 milyon TL zarar; ☐ 146 işçi atılırsa 1 milyon TL kar; ☐ 131 işçi atılırsa 1,5 milyon TL kar; ☐ 96 işçi atılırsa 2 milyon TL kar; ☐ 52 işçi atılırsa 1,6 milyon TL kar; ☐ 26 işçi atılırsa 1 milyon TL kar; ☐ 0 işçi atılırsa 0,4 milyon TL kar.
------------	---

Soru, yöneticiyi durgunluk yüzünden yüksek işsizliğin olduğu bir dönemde işçileri işten atmanın vicdani ve ahlaki yükü ile şirket menfaatini düşünme arasında bir ikilem içinde bırakmaktadır. Tablo 1'den görüleceği üzere, aslında şirket, hiç işçi çıkarmadığında bile kar edebilmektedir (0.4 milyon TL). Şirket, aynı zamanda, eğer işçilerinin yarıya yakınını (96 işçi) işten atarsa karını 5 kat (0.4 milyon TL'den 2 milyon TL'ye) arttırma seçeneğine de sahiptir. Burada iki ara seçenek daha yer almaktadır: sadece 26 işçiyi atarak karını 2.5 kat (0.4 milyon TL'den 1 milyon TL'ye) arttırmak veya 52 işçiyi atarak karını 4 kat (0.4 milyon TL'den 1.6 milyon TL'ye) arttırmak (neredeyse şirketi kar maksimizasyonuna yakın bir noktaya getirmek).

Bu çalışmada yukarıda yer alan tek bir sorudan oluşan anket Dumlupınar Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İktisat ve İşletme bölümleri; İlahiyat Fakültesi; Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Bankacılık ve Finans, Muhasebe, Sigortacılık ve Risk Yönetimi bölümleri; Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümü ikinci, üçüncü ve son sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. 15-30 Nisan 2016 tarihleri arasında yapılan ankete toplam 435 öğrenci katılmıştır.

Tablo 2'de katılımcıların demografik özellikleri, yer almaktadır. Buna göre, öğrencilerin %26,6'sı (107) erkek, %75,4'ü ise (328) kadından oluşmaktadır. Öğrencilerin %48,3'ünün (210) ailesinin geliri 2000 TL'nin altında, %42,1'nin (183) 2000-4000 TL arasında, %6,7'sinin (29) 4000-6000 TL arasında, %1,1'nin (5) 6000-8000 TL arasında ve %1,8'nin (8) ise 8000 TL'nin üzerinde yer almaktadır. Öğrencilerin %15,6'sının (68) ailesi köyde, %3,2'sinin (14) kasabada, %35,2'si (153) ilçe merkezinde ve %46'sının (200) ise il merkezinde ikamet etmektedir. Öğrencilerin %21,6'sı (94) iktisat bölümünde, %9,7'si (42) işletme bölümünde, %25,3'ü (110) uygulamalı bilimlerde, %18,6'sı (81) sosyoloji bölümünde ve %24,8'i (108) ise ilahiyatta öğrenim görmektedir.

		Frekans	Yüzde
Gelir	2000 TL'den az	210	48,3
	2000-4000 TL	183	42,1

	4000-6000 TL	29	6,7
	6000-8000 TL	5	1,1
	8000 TL'den çok	8	1,8
	Toplam	435	100,0
		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	328	75,4
	Erkek	107	26,6
	Toplam	435	100,0
		Frekans	Yüzde
Yaşanan Yer	Köy	68	15,6
	Kasaba	14	3,2
	İlçe merkezi	153	35,2
	İl merkezi	200	46,0
	Toplam	435	100,0
		Frekans	Yüzde
Bölüm	İktisat	94	21,6
	İşletme	42	9,7
	Uygulamalı Bil.	110	25,3
	Sosyoloji	81	18,6
	İlahiyat	108	24,8
	Toplam	435	100,0

Tablo 3'te ise farklı disiplinlerden 435 öğrencinin hangi seçenekleri tercih ettiklerinin oransal dağılımı yer almaktadır. Sonuçlar, öğrenci gruplarının tercihleri arasında anlamlı farkların olduğuna işaret etmektedir. İktisat ve işletme öğrencileri, beklentiler doğrultusunda diğer gruplara nazaran daha baskın olarak kar maksimizasyonundan yana tercih yapmışlardır. İktisat ve işletme öğrencileri, %31-%27 oranlarında; sosyoloji ve ilahiyat öğrencileri ise sadece %20,3-%9,6 oranında kar maksimizasyonu seçeneğini tercih etmişlerdir. Özellikle ilahiyat öğrencilerinin yine beklendiği üzere kar maksimizasyonu seçeneğini çarpıcı biçimde düşük oranda tercih ettikleri gözlenmiştir.

Diğer taraftan iktisat bölümü öğrencileri hariç tüm diğer bölüm öğrencilerinde adalet algısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin, işçi çıkarmamak (*en az kar*) seçeneğini %29,9 (iktisat) ile %63,5

(ilahiyat) aralığında tercih ettikleri görülmektedir. Diğer taraftan öğrenciler, 96 işçi çıkarmak (kar maksimizasyonu) seçeneğini %9,6 (ilahiyat) ile %31 (iktisat) tercih etmişlerdir. En az kar ile en çok kar seçenekleri mukayese edildiğinde iktisat bölümü öğrencileri (%29,9-%31) hariç diğer disiplin öğrencilerinin tercihlerini ilk seçenekten yana kullandıkları görülmektedir. Esas dikkat çekici husus ise dini ve ahlaki referans odaklı eğitim alan ilahiyat öğrencilerinin diğer tüm disiplinlerle karşılaştırıldığında çok yüksek oranda adil olma seçeneği yönünde tercihlerini kullanmışlardır.

Atılan İşçi-Kar	İktisat	İşletme	Uyg.Bil.	Sosyoloji	İlahiyat
96 işçi;2 milyon	31,0	27,5	19,8	20,3	9,6
52 işçi-1,6 milyon	17,2	7,5	9,9	10,1	4,8
26 işçi-1 milyon	19,5	15,0	34,7	29,1	22,1
0 işçi-0,4 milyon	29,9	50,0	32,7	39,2	63,5
Diğer	2,3	-	3,0	1,3	-

Bu çalışmanın ulaştığı sonuçlarla Rubinstein (2006) ve Cipriani, Lubian ve Zago (2009)'un sonuçları mukayese edildiğinde dikkat çekici farklılıklar olduğu görülmektedir. Rubinstein (2006, s.3)'in çalışmasında ekonomi öğrencileri %45-%49 oranında kar maksimizasyonunu seçmişlerdir. Bu sonuç, bizim bulgularımıza göre oldukça yüksek bir orandır. En belirgin fark ise en düşük kar seçeneğinde ortaya çıkmaktadır. Rubinstein (2006)'te ekonomi öğrencileri bu seçeneği sadece %6-%13 aralığında tercihte bulunmuşlardır. Bizim sonuçlarımıza göre bu oran çok düşüktür. Cipriani, Lubian ve Zago (2009) da Rubinstein (2006)'ya çok yakın sonuçlar elde etmiştir. Ekonomi öğrencileri, %43-%50 aralığında kar maksimizasyonunu; buna karşılık sadece %8-15 aralığında en az karı seçmişlerdir.

Kar maksimizasyonu algısının farklı disiplinlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ölçmek için ise ANOVA testi uygulanmıştır. Varyans analizi ya da F testi olarak da bilinen ANOVA (Analysis of Variance) testi, ikiden fazla grubun ortalamalarının birbirine eşit olup olmadığını inceler. Bir başka deyişle ikiden fazla grubun ortalamalarını karşılaştırarak belirli bir anlamlılık oranında bir farkın olup olmadığını araştırır (Gürbüz ve Şahin, 2015).

ANOVA testi için H_0 ve H_1 hipotezleri şu şekilde formüle edilmiştir:

H₀: Kar maksimizasyonu algısı disiplinlere göre anlamlı bir farklılık göstermez.

H₁: Kar maksimizasyonu algısı disiplinlere göre anlamlı bir farklılık gösterir.

Tablo 4. Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata					
	N	Ort.	Std.Sapma	Std.Hata	
İşletme	40	5,8750	1,30458	,20627	
İktisat	87	5,4368	1,27317	,13650	
Uyg.Bil.	101	5,7426	1,19711	,11912	
Sosyoloji	79	5,8354	1,22402	,13771	
İlahiyat	104	6,3942	,95955	,09409	
Toplam	411	5,8735	1,21717	,06004	
Tek Faktörlü ANOVA Testi Sonuçları					
	Kareler Toplamı	s.d	Kareler Ortalaması	F	P
Grupl.Arası	46,639	4	11,660	8,442	,000
Grup İçi	560,782	406	1,381		
Toplam	607,421	410			

Tablo 4'teki sonuçlara göre, anlamlılık oranı, (p) 0,05'ten küçük olduğu için kar maksimizasyonu algısı, disiplinlere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F_{406}=8,442$, $p<.05$). Buna göre, H₁ hipotezi kabul edilir.

Farklılıkların hangi ikili grup ya da gruplardan kaynaklandığını gösteren çoklu karşılaştırmada varyanslar homojen olmadığı için Games-Howell testi kullanılmıştır. Tablo 5'de yer alan sonuçlara göre, işletme (ort.=5,88; std. sapma=1,30), iktisat (ort.=5,44; std. sapma=1,27), uygulamalı bilimler (ort.=5,74; std.Sapma=1,19), sosyoloji (ort.=5,83; std.sapma=1,22) disiplinlerinde öğrenim görenlerin kar maksimizasyonu algıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Diğer taraftan ilahiyatta (ort.=6,39; s.sapma=.96) öğrenim görenlerin kar maksimizasyonu algıları (işletme hariç) ile diğer disiplin öğrencilerinin algıları arasında anlamlı bir farklılık söz konusudur.

Tablo 5. Çoklu Karşılaştırma Games-Howell Testi Sonuçları				
(I)	(J)	Ortalama Farkları (I-J)	Std. Hata	p
İşletme	İktisat	,43822	,24735	,398
	Uyg.Bil.	,13243	,23820	,981
	Sosyoloji	,03956	,24802	1,000
	İlahiyat	-,51923	,22672	,163
İktisat	İşletme	-,43822	,24735	,398
	Uyg.Bil.	-,30579	,18116	,444
	Sosyoloji	-,39866	,19390	,244
	İlahiyat	-,95745*	,16579	,000
Uyg.Bil.	İşletme	-,13243	,23820	,981
	İktisat	,30579	,18116	,444
	Sosyoloji	-,09287	,18208	,986
	İlahiyat	-,65166*	,15180	,000
Sosyoloji	İşletme	-,03956	,24802	1,000
	İktisat	,39866	,19390	,244
	Uyg.Bil.	,09287	,18208	,986
	İlahiyat	-,55879*	,16679	,009
İlahiyat	İşletme	,51923	,22672	,163
	İktisat	,95745*	,16579	,000
	Uyg.Bil.	,65166*	,15180	,000
	Sosyoloji	,55879*	,16679	,009

Sonuç

Günümüzde eğitim sisteminin insanları bencil ve açgözlü yaptığı yargısının güçlenmesine neden olan çok sayıda gelişmeye tanıklık ediyoruz. Bu durum, ferdiyetçi, çıkarıcı ve maddiyatçı temeller üzerine inşa edilmiş bir evrensel eğitim sisteminin kaçınılmaz bir sonucudur.

Bu çalışmanın amacı, farklı disiplinlerden (iktisat, işletme, bankacılık ve sigortacılık, sosyoloji ve ilahiyat) öğrencilerin aldıkları eğitimin kar maksimizasyonu ve piyasa mekanizmasına bakış açılarını etkileyip etkilemediğini analiz etmektir.

Elde edilen sonuçlar, ekonomi eğitimi alanların tercihleri ile diğerlerinin tercihleri arasında anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir. Özellikle dini ve ahlaki değerleri önceleyen ilahiyat eğitimi, öğrencileri çok daha adil davranmaya zorlamaktadır. Diğer taraftan, her şeye rağmen, ekonomi eğitimi alan öğrenciler bile (sadece iktisat bölümü müstesna) tercihlerini ağırlıklı olarak işçi çıkarmama, daha az karla yetinme yani adil olma yönünde kullanmışlardır.

Çalışmamızın bulguları mevcut eğitim sisteminin etik değerlerle karı maksimize etme arasında bir dengenin kurulması konusundaki eksikliğini ortaya çıkarmıştır. Ulaşılan sonuçlar, eğitim sisteminin revize edilmesini ve eğitim metodolojisinin değiştirilmesini cesaretlendirici niteliktedir.

Kaynakça

- Bauman, Y. and Rose, E. (2011). "Selection or Indoctrination: Why Do Economics Students Donate Less than the Rest?" *Journal of Economic Behavior and Organization* 79, 318-327.
- Benz, M. and Meier, S. (2008). "Do People Behave in Experiments As in the field? Evidence from Donations". *Experimental Economics* 11, 268-281.
- Carter, J. and Irons, M. (1991). "Are Economists Different, And If So, Why?", *Journal of Economic Perspectives* 5, 171-177.
- Cipriani G.P., Lubian D., and Zago, A. (2009). "Natural Born Economists?", *Journal of Economic Psychology* 30, 455-468.
- Cox, S. R., (1998). "Are Business and Economics Students Taught to Be Noncooperative?", *Journal of Education for Business*, 74:2,69-74.
- Faravelli, M. (2007), "How Context Matters: A Survey Based Experiment on Distributive Justice", *Journal of Public Economics* 91, 1399-1422.
- Frank, B. and Schulze, G. G. (2000). "Does Economics Make Citizens Corrupt?", *Journal of Economic Behavior and Organization*, Vol. 43, 101-13.
- Frank, R., Gilovich, T. and Regan, D. (1993). "Does Studying Economics Inhibit Cooperation?", *Journal of Economic Perspectives* 7, 159-71.
- Frank, R., Gilovich, T., and Regan, D. (1996). "Do Economists Make Bad Citizens?", *Journal of Economic Perspectives* 10, 187-92.
- Frey, B.S. and Meier, S. (2004). "Pro-social Behavior in A Natural Setting", *Journal of Economic Behavior and Organization* 54, 65-88.
- Frey, B.S., and Pommerehne, W.W. (1993). "On the Fairness of Pricing-An Empirical Survey Among The General Population", *Journal of Economic Behavior and Organization* 20, 295-307.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Felsefe-Yöntem-Analiz*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.

- Haucap, J., Just, T. (2003). "Not Guilty? Another Look at the Nature and Nurture of Economics Students", University of the Federal Armed Forces Hamburg Department of Economics (Discussion Paper No. 8).
- Hole, A.D., (2013). "How Do Economists Differ from Others in Distributive Situations?" *Nordic Journal of Political Economy* 38(4).
- Jones, T. M., Thomas, T., Agle, B., & Ehreth, J. (1990). "Graduate Business Education and the Moral Development of MBA Students: Theory and Preliminary Results", Paper presented at the annual meeting to the International Association for Business and Society. San Diego, CA.
- Kahneman, D., Knetsch, J. and Thaler, R. (1986). "Fairness and the Assumptions of Economics", *Journal of Business* 59, 286-300.
- Laband, D.N. and Beil, R. O. (1999). "Are Economists More Selfish than Other Social Scientists?", *Public Choice*, Vol. 100, 85-101.
- Lopes, J.C., Graça, J. C. and Correia, R. G. (2015). "Effects of Economic Education on Social and Political Values, Beliefs and Attitudes: Results from a Survey in Portugal", *Procedia Economics and Finance* 30, 468-475.
- Marwell, G. and Ames, R. (1981). "Economists Free Ride, Does Anyone Else?: Experiments on the Provision of Public Goods", *Journal of Public Economics*, 15, pp.295-310.
- Reinhard S. and Ockenfels, A. (1998). "An Experimental Solidarity Game", *Journal of Economic Behavior&Organization*, Vol.34, 517-539.
- Rubinstein, A. (2006). "A Sceptic's Comment on the Study of Economics", *The Economic Journal*, 116, 1-9.
- Sam, A., Bosshardt, W. and Watts, M. (2010). "Is Economics Coursework, or Majoring in Economics, Associated with Different Civic Behaviors?", *Journal of Economic Education*, Staff Report 450.
- Sequino S., Stevens, T. and Lutz M. A. (1996). "Gender and Cooperative Behavior: Economic Man Rides Alone", *Feminist Economics*, 2(1), 1-21.
- Stanley, T.D., and Tran, U. (1998). "Economics Students Need Not Be Greedy: Fairness and the Ultimatum Game", *Journal of Socio-Economics*, Volume 27, No. 6, 657-664.
- Wang, L., Malhotra, D. and Murnighan, J. K. (2011). "Economics Education and Greed". *Academy of Management Learning & Education* 10, 643-660.

